

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ СУДІВ У КРАЇНАХ ЄС: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR ENSURING THE INTEGRITY OF JUDICIALS IN EU COUNTRIES: A COMPARATIVE ANALYSIS

Микитей А.О.,

orcid.org/0009-0003-7682-1518

аспірант кафедри політичних наук і права

*Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»*

Статтю присвячено порівняльному політологічному аналізу інституційних механізмів забезпечення доброчесності судового корпусу в країнах Європейського Союзу. В даній статті доброчесність судів розглядається як ключовий елемент демократичного врядування та умова легітимності публічної влади в ліберальних демократіях, а не лише як питання нормативного регулювання. На матеріалі держав – членів ЄС досліджуються три основні моделі суддівського врядування («романська», «скандинавська» та «перехідна») в контексті теорії principal-agent, вплив партійно-політичного середовища на незалежність судів, механізми дисциплінарної відповідальності та декларування як інструменти антикорупційної політики. В результаті автором виокремлено три режими підзвітності суддів – «прозорий публічний», «конфіденційний внутрішній» та «змішаний» – і проаналізовано умови їхньої ефективності. Окремо досліджується феномен «відкату» верховенства права у Польщі та Угорщині крізь призму неінституціоналізму та теорії демократичного регресу: встановлено, що механізми доброчесності є структурно нейтральними і можуть слугувати як для захисту, так і для руйнування незалежності судів залежно від конфігурації акторів, що їх контролюють. Обґрунтовано п'ять взаємопов'язаних умов стійкості механізмів доброчесності: конституційна «жорсткість» гарантій, диверсифікація акторів, наявність зовнішніх гравців підзвітності, культурна вкоріненість норм та ефективність санкційної функції. Сформульовано практичні рекомендації щодо імплементації найкращих практик у системі судового врядування України з урахуванням євроінтеграційного курсу та актуальних викликів демократичної консолідації.

Ключові слова: суддівська доброчесність, демократичне врядування, суддівське врядування, антикорупційна політика, інституційна незалежність судів, демократична консолідація, ЄС, Україна.

The article is devoted to a comparative political science analysis of institutional mechanisms for ensuring the integrity of the judiciary in the countries of the European Union. The integrity of courts is considered a key element of democratic governance and a condition for the legitimacy of public authority in liberal democracies, rather than merely a matter of normative regulation. Drawing on the material of EU member states, the article examines three principal models of judicial governance – the "Romance", "Scandinavian", and "transitional" – within the framework of principal-agent theory, analyses the influence of the party-political environment on judicial independence, and explores the mechanisms of disciplinary accountability and asset declaration as instruments of anti-corruption policy. Three regimes of judicial accountability are identified – "transparent public", "confidential internal", and "mixed" – and the conditions determining their effectiveness are analysed. Particular attention is paid to the phenomenon of rule-of-law backsliding in Poland and Hungary through the prism of neo-institutionalism and democratic regression theory: it is established that integrity mechanisms are structurally neutral and may serve either to protect or to undermine judicial independence, depending on the configuration of actors who exercise control over them. Five interrelated conditions for the resilience of integrity mechanisms are substantiated: the constitutional "rigidity" of guarantees, diversification of actors, the presence of external accountability players, the cultural embeddedness of integrity norms, and the effectiveness of the sanctioning function. Recommendations are formulated regarding the implementation of best practices in Ukraine's judicial governance system, taking into account the country's European integration trajectory and the current challenges of democratic consolidation.

Key words: judicial integrity, democratic governance, judicial governance, anti-corruption policy, institutional independence of courts, democratic consolidation, EU, Ukraine.

Постановка проблеми. Питання доброчесності судової влади посідає особливе місце у сучасній порівняльній політології та дослідженнях демократичного врядування. Як слушно зазначає О. П. Герасимчук, «в суспільстві, яке прагне до правової держави, суддя має бути не лише

професіоналом, але й моральним авторитетом. В Україні, яка перебуває на шляху реформування судової системи, питання доброчесності суддів стало особливо актуальним у контексті боротьби з корупцією та підвищення довіри громадян до судової влади» [3, с. 9]. Судова незалежність

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

і підзвітність належать до ключових індикаторів якості демократії, а стан судових інституцій значною мірою визначає здатність держави забезпечити верховенство права – найважливішої умови стабільного функціонування ліберально-демократичного порядку [1, с. 34]. Саме тому питання про те, як держави організують інституційний контроль над власними судьями, не зводиться до суто правового виміру: воно є питанням розподілу влади, дизайну політичних інституцій та конфігурації акторів, зацікавлених у тій чи іншій моделі підзвітності судів.

Актуальність теми загострилася внаслідок двох взаємопов'язаних процесів. По-перше, в ЄС упродовж 2015–2023 рр. стався безпрецедентний «відкат» верховенства права в окремих державах-членах (насамперед у Польщі та Угорщині), у центрі якого опинилися саме судові інституції. По-друге, Україна здобула статус кандидата на членство в ЄС (2022 р.) і у 2024 р. розпочала переговорний процес, який передбачає приведення системи судового врядування у відповідність до стандартів ЄС. Прогостроту проблеми свідчить і стан довіри суспільства до судів: за даними соціологічних досліджень Центру Разумкова за лютий–березень 2025 р., показник недовіри до судів сягає 73 % [4] – одна з найнижчих позицій у Європі, що свідчить про глибоку кризу легітимності судової влади. В.В.Гансецька цілком слушно визначає забезпечення доброчесності суддів як «один із ключових чинників довіри до судової влади та необхідну передумову ефективного функціонування правової держави» [5, с. 32].

Зазначена ситуація перетворює порівняльний аналіз інституційних механізмів забезпечення доброчесності судів у країнах ЄС на завдання, що одночасно стосується як теорії демократичного врядування, так і практики інституційного реформування в Україні. З позицій політології особливо важливо з'ясувати: які конфігурації інституційного дизайну забезпечують реальну, а не декларативну доброчесність судового корпусу; за яких умов механізми доброчесності зазнають деградації; і яким чином досвід держав ЄС може бути адаптований до контексту держав, що переживають процес демократичної консолідації [5, с. 34].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження суддівського врядування та доброчесності судів перебуває на перетині кількох наукових напрямів. У рамках неінституціоналізму Дж. Марча та Й. Олсена аналізуються умови, за яких формальні інститути перетворюються на реально діючі обмежувачі поведінки акторів – у тому числі суддів [6, с. 67]. Теорія *principal-agent*, застосована до судових систем Дж. Файрджоном та Л. Гарлі, дозволяє моделювати відносини між суспільством, законодавцем та судьями з точки зору делегування повноважень і проблем асиметрії інформації [7, с. 48].

Проблему «відкату» верховенства права та його суддівського виміру глибоко дослідили Л. Пех та К. Шеппеле, які встановили механізми системного демонтажу незалежності судів у Польщі та Угорщині [2, с. 15]. Зв'язок між корупцією в судовій системі та якістю демократії проаналізовано С. Холмбергом та Б. Ротштайном у контексті теорії «якісного врядування»: дослідники емпірично доводять, що не жорсткість антикорупційних норм, а якість правозастосовних інститутів визначає реальний рівень доброчесності публічних посадовців [8, с. 23]. Порівняльний аналіз моделей суддівського врядування в ЄС із застосуванням інституційного підходу систематично представлено у звітах Європейської мережі рад судової влади (ENCJ) за 2021–2023 рр. [9, с. 45].

В українській науці питання суддівської доброчесності останніми роками активно розробляється як у правничому, так і в суміжному політологічному аспектах. Ю. О. Фідря підкреслює, що «суддівська доброчесність охоплює значно ширше коло відносин, а також цінностей та чеснот», ніж традиційно прийнято вважати, апелюючи виключно до антикорупційних заборон [10, с. 61]. В. В. Борщенко, досліджуючи доброчесність крізь призму практики Європейського суду з прав людини, доходить висновку, що «доброчесність найчастіше отожднюється з категорією «безсторонність», яка охоплює як суб'єктивні, так і об'єктивні критерії оцінки», а відсутність у національному законодавстві чіткого визначення доброчесності «як процесуальної гарантії створює прогалини у правозастосуванні» [11, с. 71]. В. В. Гансецька, аналізуючи європейський досвід, звертає увагу на роль етичних кодексів і механізмів ситуаційного моделювання поведінки суддів у Польщі, Словенії, Нідерландах та Фінляндії як ключових елементів формування доброчесності [5, с. 23].

Водночас комплексного порівняльного аналізу інституційних механізмів доброчесності судів у державах ЄС саме з позицій політології – з акцентом на конфігурацію акторів, розподіл владних повноважень та умов функціонування цих механізмів у різних режимних контекстах – у вітчизняній науці досі не проведено.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наявних досліджень дозволяє виявити кілька системних прогалин. По-перше, більшість вітчизняних праць, присвячених суддівському врядуванню, виконані в юридичній, а не політологічній парадигмі: вони зосереджені на нормативній архітектурі відповідних механізмів, але не аналізують їх функціонування як результату взаємодії політичних акторів з різними інтересами та ресурсами. По-друге, недостатньо дослідженим залишається питання про те, за яких структурних умов механізми доброчесності стають стійкими – тобто здатними функціо-

нувати навіть в умовах зміни урядів та парламентських коаліцій. По-третє, в науковій літературі бракує систематичного зіставлення ефективності різних інституційних конфігурацій доброчесності судів із показниками якості демократії та довіри до публічних інститутів. Зокрема, залишається відкритим питання: чи є публічне декларування саме по собі достатнім для забезпечення реальної доброчесності, чи лише формально відтворює відповідні практики без фактичного зниження рівня корупції в судовій системі. По-четверте, україно мало вивченим в Україні є феномен використання механізмів доброчесності як інструменту політичного контролю над суддями – явище, детально задокументоване у польському та угорському кейсах. Зазначені прогалини визначають предмет і спрямованість цього дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є порівняльний політологічний аналіз інституційних механізмів забезпечення доброчесності судового корпусу в державах – членах ЄС з позицій теорій демократичного врядування, неоінституціоналізму та порівняльної антикорупційної політики. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: розкрити теоретико-методологічні засади дослідження суддівської доброчесності в контексті політології; проаналізувати конфігурацію акторів та розподіл повноважень у різних моделях суддівського врядування; дослідити умови стійкості та вразливості механізмів доброчесності суддів у державах ЄС; виявити та пояснити феномен використання механізмів доброчесності як інструменту політичного контролю («відкат» верховенства права); обґрунтувати імплікації порівняльного досвіду для реформування судового врядування в Україні в умовах демократичної консолідації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж переходити до порівняльного аналізу конкретних механізмів, необхідно встановити теоретичні координати дослідження. Суддівська доброчесність у правничій доктрині традиційно розглядається через призму дотримання антикорупційних заборон та обмежень, однак таке трактування виявляється надто вузьким. Ю. О. Фідра переконливо обґрунтовує, що «суддівська доброчесність охоплює значно ширше коло відносин, а також цінностей та чеснот», ніж зводиться до простого дотримання заборон [10, с. 61]. В. В. Борщенко, своєю чергою, акцентує на тому, що в практиці Європейського суду з прав людини доброчесність пов'язується з категорією безсторонності, яка має як суб'єктивний (особисті переконання судді), так і об'єктивний (зовнішні гарантії неупередженості) виміри [11, с. 71].

З позиції політології доброчесність судової влади розглядається через призму двох взаємопов'язаних проблем: незалежності та під-

звітності. Ці два виміри перебувають у стані структурної напруги – посилення будь-якого з них несе ризики для іншого, і ця напруга є суто політичним питанням: вона відображає базовий конфлікт між принципом поділу влади, що вимагає автономії судів від решти гілок, та принципом демократичної підзвітності, що вимагає відповідальності судів перед суспільством. Усвідомлення цієї структурної напруги є вихідним пунктом для розуміння того, чому механізми доброчесності можуть слугувати як гарантіями незалежності, так і інструментами контролю – залежно від того, хто ними керує і з якою метою.

Теорія *principal-agent* дозволяє концептуалізувати цю напругу у категоріях делегування: суспільство (*principal*) делегує суддям (*agent*) повноваження щодо застосування права, стикаючись при цьому з проблемою асиметрії інформації та ризиком опортуністичної поведінки. Дж. Файрджон та Л. Гарлі встановили, що ефективність механізмів підзвітності судів залежить від здатності принципала спостерігати за поведінкою агента та застосувати санкції – умова, яка в різних політичних системах виконується принципово різною мірою [7, с. 48]. Саме ця здатність спостереження і є тим, що забезпечують механізми декларування, дисциплінарного провадження та зовнішнього нагляду.

С. Холмберг та Б. Ротштайн у рамках концепції «якісного врядування» емпірично встановили, що рівень корупції в судовій системі є одним із найпотужніших предикторів загальної якості демократії та суспільної довіри до публічних інститутів. При цьому визначальним є не жорсткість антикорупційних норм або широта дисциплінарних повноважень, а якість правозастосовних інститутів та рівень суспільного запиту на підзвітність [8, с. 23]. Цей висновок є принципово важливим для розуміння парадоксів, які виявляє порівняльний аналіз: чому формально розвинені системи декларування можуть не забезпечувати реального зниження корупції, тоді як менш формалізовані системи деяких скандинавських країн демонструють значно кращі результати.

З позиції політології, відмінності між моделями суддівського врядування в країнах ЄС – це насамперед відмінності у конфігурації акторів, що здійснюють вплив на судову систему, та в розподілі між ними контролю над ключовими ресурсами: призначенням суддів, кар'єрним просуванням, дисциплінарними повноваженнями і бюджетом. Традиційна класифікація на «романську», «скандинавську» та «перехідну» моделі набуває в цьому контексті змістовнішого трактування [9, с. 45].

У «романській» моделі (Франція, Іспанія, Італія, Португалія) вища рада магістратури формується як «буферна» інституція між суддівським корпусом і парламентсько-урядовою більшістю. Характерно, що конфігурація цього буфера є пред-

метом постійної політичної боротьби: реформи французької CSM у 1993 та 2008 рр. відображали прагнення послабити вплив виконавчої влади на суддівські кар'єри під тиском громадянського суспільства та ЄС. В Іспанії Генеральна рада судової влади стала ареною гострих міжпартійних суперечок: спосіб обрання її членів парламентом (з 1985 р.) призвів до фактичної партійної паралізації органу – ситуація, яку дослідники кваліфікують як «захоплення» (capture) органу суддівського врядування партійними інтересами [2, с. 15]. Цей іспанський кейс показує, що навіть у стабільній демократії неправильно сконструйований порядок формування органу врядування здатен паралізувати його дієздатність.

«Скандинавська» модель (Данія, Швеція, Нідерланди, Фінляндія) відтворює зовсім інший баланс: тут органи суддівського врядування свідомо обмежені переважно адміністративними функціями (бюджет, призначення), тоді як реальна доброчесність підтримується через механізми внутрішньо-професійного контролю та ширшу культуру публічної підзвітності. В. В. Гансецька у цьому контексті особливо наголошує на ролі етичних кодексів та ситуаційного моделювання – у Нідерландах та Фінляндії «велика увага приділяється ситуаційному моделюванню етичних дилем», що забезпечує не лише нормативне, а й поведінкове вкорінення норм доброчесності [5, с. 23]. З позицій неоінституціоналізму це свідчить про домінування неформальних інститутів над формальними у підтримці стійкості системи [6, с. 67].

«Перехідна» модель (Польща, Угорщина, Румунія, Болгарія, Хорватія) є найбільш неоднорідною і водночас найбільш показовою з погляду порівняльної політології. Країни цієї групи запозичили інституційні форми романської моделі, однак в умовах незавершеної демократичної консолідації та слабких неформальних норм ці форми нерідко функціонували не так, як передбачалося їх творцями. Суттєво, що навіть у рамках однієї моделі конфігурація акторів може суттєво змінюватися залежно від поточного партійно-політичного середовища – що особливо яскраво продемонстрував польський і угорський досвід після 2015 р.

Процес цілеспрямованої деградації правових інститутів за умов формального збереження демократичних процедур – є однією з актуальніших проблем, яка потребує вивчення. Аналіз польського та угорського кейсів демонструє, яким чином саме механізми доброчесності судів стали першочерговим об'єктом «захоплення» з боку урядових більшостей. У Польщі та Угорщині «відкат» здійснювався послідовно через захоплення конституційних судів (2015–2016 рр.), реструктуризацію систем призначення суддів та перетворення дисциплінарних механізмів на інструмент полі-

тичного тиску [2, с. 15]. Принципово важливим є те, що жоден із кроків не порушував формально вимог конституції відповідної країни – деградація здійснювалася виключно через правові засоби. Це свідчить про те, що сама по собі правова форма не є гарантією захисту суддівської незалежності.

В Угорщині після конституційної реформи 2012 р. президент Національного судового офісу, призначений парламентом, отримав практично необмежені дискреційні повноваження щодо переведення суддів між судами та розподілу справ – механізми прихованого тиску без жодних формально виявлених порушень. Так орган, формально покликаний гарантувати незалежність судової влади, перетворився на інструмент її обмеження.

В Польщі реформа Національної ради судочинства з 2018 р. змінила спосіб обрання членів-суддів: якщо раніше їх обирали самі судді, то після реформи – парламентська більшість. Венеційська комісія кваліфікувала цю зміну як руйнівну для незалежності судової влади [12, с. 23]. Запроваджена паралельно «Дисциплінарна палата» Верховного суду стала використовуватися для переслідування суддів, які оскаржували конституційність реформ [2, с. 15]. Реакція ЄС виявилася у низці рішень Суду ЄС (С-585/18, С-619/18, С-791/19), що зобов'язали Польщу ліквідувати Дисциплінарну палату і відновити незалежність суддів.

Польський і угорський кейси демонструють ключовий теоретичний висновок: механізми доброчесності судів – органи суддівського врядування, дисциплінарні провадження, системи декларування – є структурно нейтральними щодо мети. Їх реальна функція визначається не змістом норм, а конфігурацією акторів, які контролюють ці механізми [6, с. 67]. Якщо орган, покликаний гарантувати незалежність судів, потрапляє під контроль урядової більшості, він перетворюється на інструмент підпорядкування суддів – причому тим непомітніше, чим ретельніше зберігається зовнішня формальна оболонка «незалежного» органу.

Румунський досвід є певною мірою дзеркальним: тут зовнішній тиск ЄС через Механізм співпраці та перевірки (CVM) дозволив стримати спроби переформатувати органи суддівського врядування у 2017–2019 рр. Водночас дослідники звертають увагу на суттєвий парадокс: реальна незалежність Національної дирекції з боротьби з корупцією (DNA) та Вищої ради магістратури (CSM) трималася значною мірою на персональній стійкості окремих їх керівників та постійній публічній мобілізації – тобто виявилася залежною від контингентних, а не інституційних факторів [2, с. 15]. Це засвідчує, що зовнішній тиск може лише тимчасово компенсувати слабкість внутрішніх інституційних гарантій, але не замінити їх.

Окремим важливим виміром аналізу є механізми декларування активів і доходів суддів та запобігання конфлікту інтересів. У сучасній антикорупційній політиці декларування розглядається не як самоціль, а як один із механізмів «відкритого врядування», покликаних зменшити асиметрію інформації між суспільством і публічними посадовцями [8, с. 23]. З погляду теорії principal-agent, це засіб підвищення спостережуваності поведінки агента (судді) з боку принципала (суспільства) – необхідний, але не достатній для реального забезпечення доброчесності.

Аналіз практики країн ЄС дозволяє виокремити три «режими підзвітності».

– «прозорий публічний» режим (Румунія, Болгарія, Литва, Словенія) – орієнтований на широкий суспільний контроль: декларації розміщуються у відкритому доступі, а спеціалізований орган здійснює їх верифікацію. Однак порівняльні дослідження фіксують парадокс: у країнах з найширшим публічним декларуванням рівень сприйнятої корупції нерідко є вищим, ніж у країнах з конфіденційним декларуванням. С.Холмберг та Б.Ротштайн пояснюють це тим, що публічне декларування само по собі не забезпечує реального зниження корупції, якщо відсутні дієві механізми санкцій та реального правозастосування [8, с. 23].

– «конфіденційний внутрішній» режим (Германія, Австрія, Скандинавія) – відображає логіку «самоврядування через цінності»: основний механізм доброчесності тут не публічний контроль, а внутрішньо професійна культура відводу у конкретних справах. В. В. Гансецька, аналізуючи цей досвід, наголошує: у Норвегії «дисциплінарні провадження є відкритими, а висновки – публічними», тоді як у Германії та Данії «запроваджено наглядові ради, що аналізують поведінку суддів у контексті доброчесності» [5, с. 23]. Таке поєднання прозорості процесу з розвиненою корпоративною культурою забезпечує вищу ефективність, ніж просте декларування.

– «змішаний» режим (Франція, Іспанія) – намагається поєднати публічну прозорість із захистом конфіденційності: частина даних є публічною, тоді як деталізована інформація перевіряється лише спеціалізованим органом. Від якості цього органу та реальних санкцій за порушення залежить ефективність усієї конструкції.

Наведені спостереження мають пряму практичну значимість для України. НАЗК є формально однією з найрозвиненіших систем декларування в Європі, проте реального зниження рівня корупції в судовій системі не відбулося. Пояснення полягає саме у відсутності ефективного правозастосування: контроль над механізмами підзвітності перебуває частково у тих самих акторів, доброчесність яких передбачається перевіряти – проблема,

яку теорія principal-agent описує як «захоплення регулятора» [7, с. 48].

Роль незалежних суддівських асоціацій та організацій громадянського суспільства є одним із найважливіших «ендогенних» факторів захисту доброчесності судів. Польські асоціації «Iustitia» та «Themis» у 2017–2022 рр. виявилися ефективнішими у документуванні та публічному оскарженні порушень, ніж частина офіційних інституцій. Аналогічну компенсаторну функцію виконують незалежні судові моніторингові мережі в Україні в умовах воєнного стану, передаючи зафіксовану інформацію про порушення до ВРП та НАБУ.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведений порівняльний політологічний аналіз інституційних механізмів забезпечення доброчесності судів у країнах ЄС дозволяє дійти таких висновків.

По-перше, суддівська доброчесність з позицій порівняльної політології є насамперед проблемою конфігурації акторів та розподілу владних ресурсів – а не лише питанням нормативного регулювання. Відповідно, порівняльний аналіз моделей суддівського врядування в ЄС потребує акцентування на балансі акторів, а не лише на описі формальних структур. Це підтверджують і висновки вітчизняних дослідників, зокрема Ю. О. Фідря та В. В. Борщенко, які наголошують на широкому – ціннісно-орієнтованому – розумінні суддівської доброчесності [10, с. 61; 11, с. 71].

По-друге, польський і угорський кейси «відкату» верховенства права демонструють принципово важливий механізм деградації: механізми доброчесності є структурно нейтральними і можуть слугувати як для забезпечення, так і для руйнування незалежності судів – залежно від того, хто здійснює над ними контроль. Це означає, що архітектура механізмів доброчесності має включати конституційні запобіжники проти «захоплення», а не лише детальні регулятивні норми.

По-третє, стійкість механізмів доброчесності визначається п'ятьма взаємопов'язаними умовами: конституційною «жорсткістю» гарантій, диверсифікацією акторів, наявністю зовнішніх гравців підзвітності, культурною вкоріненістю норм доброчесності та ефективністю санкційної функції. Відсутність будь-якої з цих умов суттєво підвищує вразливість системи до деградації.

По-четверте, для України в умовах демократичної консолідації та євроінтеграції порівняльний досвід ЄС вказує на необхідність конституційного посилення гарантій незалежності ВРП, інституційного відокремлення дисциплінарного органу, нарощування спроможностей органів верифікації декларацій та підтримки «ендогенних» акторів підзвітності.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з порівняльним аналізом практики Суду ЄС у справах про незалежність судів як механізму примусового виконання стандартів суддівської доброчесності, з дослідженням впливу воєнного

стану на інституційну стійкість судових систем у порівняльній перспективі, а також із розробкою індикаторної моделі оцінювання відповідності вітчизняних механізмів доброчесності стандартам ЄС у контексті переговорного процесу про вступ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Diamond L. *Ill Winds: Saving Democracy from Russian Rage, Chinese Ambition, and American Complacency*. New York : Penguin Press, 2019. 338 p.
2. Pech L., Scheppele K. L. *Illiberalism Within: Rule of Law Backsliding in the EU*. *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*. 2017. Vol. 19. P. 3–47. DOI: <https://doi.org/10.1017/cel.2017.9>.
3. Герасимчук О. П. Формування доброчесності у судді: досвід України та міжнародні стандарти. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2025. № 2. С. 9–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2223-9995.2024.26.2>.
4. Центр Разумкова. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025 р.). Київ : Центр Разумкова, 2025. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>.
5. Гансецька В. В. Європейський досвід забезпечення доброчесності суддів: можливості імплементації в Україні. *Актуальні проблеми судового права : матеріали X міжнар. наук.-практ. конф. (25 квіт. 2025 р.)* / відп. ред. Л. М. Москвич. Харків : Право, 2025. С. 22–35.
6. March J. G., Olsen J. P. *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. New York : Free Press, 1989. 227 p.
7. Ferejohn J., Harley L. *Judicializing Politics, Politicizing Law*. *Law and Contemporary Problems*. 2002. Vol. 65, No. 3. P. 41–68. DOI: <https://doi.org/10.2307/1192402>.
8. Holmberg S., Rothstein B. *Dying of Corruption*. *Health Economics, Policy and Law*. 2011. Vol. 6, Iss. 4. P. 529–547. DOI: <https://doi.org/10.1017/S174413311000023X>.
9. Фідря Ю. О. Доброчесність судді та її оцінка: спірні питання. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовт. 2024 р., Чернівці)* / редкол.: О. В. Щербанюк та ін. Чернівці, 2024. С. 60–65.
10. Борщенко В. В. Доброчесність судді як процесуальна гарантія винесення неупередженого судового акту. *Правова держава*. 2025. № 59. С. 70–77. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.59.340304>.
11. Венеційська комісія (Рада Європи). *Висновок щодо змін до законодавства України про судоустрій у частині порядку формування Вищої ради правосуддя*. Страсбург, 2022. CDL-AD(2022)015. URL: <https://www.venice.coe.int>.

Дата першого надходження статті до видання: 29.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026